

УДК 378.147

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Юлія Бондар

аспірантка Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

ORCID ID 0000-0003-4184-5424

yuliya.bondar.94@gmail.com

Анотація. У статті висвітлено особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих умінь молодших школярів. Зауважено, що саме від професіоналізму, компетентності, рівня самоосвіти та проявів творчої активності вчителя залежить творчий розвиток учнів. Зокрема, в науковій роботі охарактеризовано компоненти змісту підготовки вчителя до педагогічної творчості. Встановлено, що проблемна лекція, міжпредметна лекція, лекція-діалог, лекція-дослідження сприяють розвитку творчої особистості педагога. Зосереджено увагу на семінарських та практичних заняттях, які мають спонукати студентів до творчого осмислення теоретичного матеріалу та пошукової діяльності. Запропоновано завдання нестандартного характеру, творчі прийоми, які варто використовувати в ході вивчення різних навчальних дисциплін. Позааудиторні заходи методичного спрямування визначено як важливий засіб розвитку в студентів педагогічного мислення, світогляду, уяви. Результати дослідження свідчать, що лише творчий вчитель, який прагне самовдосконалюватися, розвиватися, здатен виховати творчу особистість.

Ключові слова: професійна підготовка; майбутній учитель; початкова школа; творчі вміння.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасні зміни в змісті та структурі освіти, пов'язані з оновленням освітньої парадигми, вимагають вирішення стратегічних завдань реформування освіти. Зокрема, в Державному стандарті початкової освіти наголошується на розвитку компетентностей, наскрізних умінь, всебічному розвитку особистості дитини, розкриття її здібностей, талантів, творчого потенціалу в різних видах діяльності. Спільними для всіх ключових компетентностей визначаються творчі вміння, вміння критично та системно мислити, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими дітьми (Державний стандарт початкової освіти, 2018). Саме творча особистість, яка вміє самостійно мислити, генерувати нестандартні ідеї, приймати сміливі рішення відповідає суспільним запитам виховання. Сучасне життя потребує підготовки школярів, які не лише оперативно орієнтуються в інформаційному просторі, володіють сукупністю теоретичних знань, але й вміють їх використовувати в практичній діяльності, критично і творчо мислити. Творча

активність, здатність дитини до саморозвитку – головні умови успішності в подальшому житті. З огляду на це, найбільш сприятливим для розвитку творчого потенціалу дитини є період навчання в початковій школі, адже молодший шкільний вік – сенситивний для розвитку та формування творчих умінь.

Актуальність та важливість проблеми формування творчих умінь в учнів молодшого шкільного віку зумовлює необхідність професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до означеної діяльності, адже саме від їхнього професіоналізму, компетентності, рівня самоосвіти, проявів творчої активності залежить творчий розвиток учнів. Лише той вчитель, який сам прагне до творчості, здатен розкрити та розвинути творчі можливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу науково-педагогічної літератури свідчать, що різні аспекти проблеми професійної підготовки педагога стали об'єктом досліджень О. Абдулліної, А. Богущ, С. Гончаренка, Р. Грановської, Н. Дем'яненко, Н. Кічук, О. Красовської, Н. Кузьміної, М. Євтуха та інших.

Проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності висвітлена в працях Н. Бібік, О. Біди, В. Бондаря, О. Демченко, Л. Коваль, С. Мартиненко, О. Савченко, О. Сороки, Л. Хомич, Л. Хоружої, О. Ярошинської та інших. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів до творчої педагогічної діяльності вивчали Н. Гузій, Ю. Карпова, В. Мамігонов та інші. Дослідженням проблеми творчості, розвитку творчих умінь займалися С. Доценко, Л. Онофрійчук, І. Проценко, С. Сисоєва, С. Уфимцева, М. Шуть та інші.

Особливої уваги заслуговує питання професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих умінь молодших школярів, яке на сьогодні недостатньо вивчене.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Отже, мета статті полягає в розкритті особливостей підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування творчих умінь молодших школярів.

Результати дослідження. Система вищої освіти потребує якісної підготовки майбутніх фахівців початкової школи, які мають бути творчими, ініціативними, самодисциплінованими, націленими на результат, вміти критично мислити, приймати самостійно рішення. Під професійною підготовкою у педагогіці розглядають сукупність особистісних характеристик, спеціальних знань, умінь, навичок, трудового досвіду, які сприяють успішному здійсненню діяльності, відповідно до обраної професії (Вишнякова, 1999).

Професійно-педагогічна підготовка, на переконання О. Павлик, є

цілеспрямованим, систематичним, спеціально організованим процесом формування професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, необхідних для майбутньої педагогічної діяльності (Павлик, 2004). Професійно-педагогічна підготовка не обмежується лише формуванням знань, умінь та навичок у студентів, а спрямовується також на їх особистісний розвиток. Мета такої підготовки передбачає формування готовності майбутніх учителів початкової школи до виконання професійної діяльності (Підлипняк, 2013).

Погоджуємося з О. Олійник у тому, що підготовка студентів до формування творчих умінь молодших школярів має, передусім, передбачати формування готовності до створення сприятливих умов для успішної реалізації означеного процесу і повинна виявлятися у позитивному ставленні до педагогічної діяльності; мотивації, здібностях, темпераменті; наявності системи знань, умінь і навичок; професійних особливостях мислення, уваги, сприймання, вольових процесів. Таким чином, поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до формування творчих умінь» О. Олійник тлумачить як інтегративну якість креативної особистості вчителя, яка визначається якісною теоретичною та практичною підготовленістю педагога як фахівця, позитивною мотивацією до формування творчих умінь молодших школярів, спрямованістю на її здійснення (Олійник, 2016).

Зауважимо, що зміст підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в молодших школярів творчих умінь полягає в засвоєнні студентами знань, умінь і навичок, необхідних для формування цих умінь та перетворення їх на особистісне надбання задля використання в самостійній педагогічній діяльності (Ящук, 2018). На нашу думку, підготовка до такого виду діяльності є цілеспрямованим, організованим процесом, який передбачає формування комплексу умінь у майбутніх учителів початкової школи, як-от генерувати оригінальні ідеї, фантазувати, знаходити шляхи вирішення нестандартних ситуацій, створювати продукти власної творчої діяльності, доводити власну думку, співпрацювати тощо.

Для нашого дослідження цінними є компоненти змісту підготовки вчителя до педагогічної творчості, запропоновані С. Сисоєвою. Зокрема, за компонентним складом змісту – емпіричний, практичний, теоретичний; за способом навчально-пізнавальної діяльності – пошуково-дослідницький та репродуктивний; за видом організації змісту, дослідниця виокремлює аудиторний і позааудиторний. Зупинимося детальніше на їх характеристиці.

Теоретичний компонент змісту підготовки майбутнього вчителя до педагогічної творчості загалом та до формування творчих умінь, зокрема,

передбачає засвоєння системи теоретичних наукових знань про:

- педагогічну творчість та її специфіку;
- творчі вміння, їхніх види, етапи та механізм формування вмінь, систему вправ, необхідних для їх розвитку;
- закономірності процесу формування творчої особистості молодшого школяра;
- закономірності творчої діяльності;
- оволодіння теоретичними та методологічними засадами щодо організації освітнього процесу, орієнтованого на розвиток та формування творчих умінь в учнів молодшого шкільного віку.

Практичний компонент передбачає оволодіння майбутніми вчителями практичними вміннями організації освітнього процесу, відповідно до потенціалу, творчих можливостей, рівня розвитку учнів. Також акцентує увагу на самооцінці власного рівня творчої педагогічної діяльності. Емпіричний компонент відображає спеціально організований процес аналізу спостережень за творчою діяльністю учнів, в результаті якого встановлюються закономірності, взаємозв'язки та взаємовідносини. Репродуктивний компонент навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачає:

- виконання у типових ситуаціях частково-пошукових дій;
- оволодіння практичними вміннями та навичками аналізу творчої діяльності учнів, творчої діяльності вчителів, педагогічних явищ та фактів;
- осмислення та усвідомлення базових понять та ключових ідей з кожної теми.

Пошуково-дослідницький компонент у процесі оволодіння вчителем основами педагогічної творчості має на меті:

- засвоєння системи міжпредметних понять;
- усвідомлення закономірностей творчого педагогічного процесу, орієнтованого на формування в молодших школярів творчих умінь;
- формування вмінь прогнозувати та проектувати власну педагогічну діяльність, спрямовану на розвиток творчої особистості учня; теоретично аналізувати педагогічні явища та факти;
- розвиток умінь застосовувати засвоєні знання у нових ситуаціях та розв'язувати педагогічні задачі;
- формування вмінь коригувати власний досвід щодо використання форм, методів, змісту навчання, враховуючи власний рівень творчої педагогічної діяльності та рівень розвитку творчих можливостей учнів.

Аудиторний компонент передбачає такі форми організації освітнього процесу студентів: лекційні, практичні, семінарські та лабораторні заняття (Сисоєва, 2006). Зокрема, лекційні заняття мають ґрунтуватися на сучасних досягненнях психолого-педагогічної науки та демонструвати різні шляхи використання засвоєних знань у професійній діяльності майбутнього вчителя. Задля розвитку творчої особистості педагога І. Онищенко радить використовувати різноманітні види лекцій такі, як проблемна лекція, міжпредметна лекція, лекція-діалог, лекція-дослідження, інтегрована лекція (Онищенко, 2012).

С. Яланська зауважує, що навчальні заняття за змістом, структурою, методами навчання мають відповідати найновішим досягненням педагогічної науки і практики. Важливим є застосування викладачем методів, прийомів, засобів, відповідно до навчальних і творчих можливостей кожної групи і кожного студента, зокрема. Викладач має виступати в ролі дослідника, фасилітатора, спостерігача (Яланська, 2010). Група науковців наголошують на необхідності створення на лекційних заняттях атмосфери наукового, творчого, дослідницького пошуку; використання проблемного навчання, структура якого містить елементи дослідницької роботи, використання досвіду роботи кращих учителів шкіл; реалізації внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків. Не менш важливого значення дослідники надають методу дискусії, завдяки якому на лекційних заняттях розвивається творча уява, продуктивне мислення, формуються вміння аргументувати та доводити власну точку зору (Дубяга, Шевченко, Фефілова, 2014).

І. Онищенко рекомендує проводити різноманітні види семінарських занять: семінар-«Мозковий штурм», семінар-конференція, семінар-дискусія, які сприятимуть формуванню творчого потенціалу майбутніх учителів початкової школи. Саме семінарські та практичні заняття, на думку науковця, мають спонукати студентів до творчого осмислення теоретичного матеріалу, до пошукової діяльності.

Практичні заняття мають розвивати дивергентне мислення, творчі вміння та творчий потенціал студентів. Ця мета успішно реалізується завдяки використанню завдань проблемного та творчого характеру, які спонукають до активного обговорення та дискутування з питань суперечливого характеру. Розвиток творчої особистості майбутнього педагога відбуватиметься під час виконання на практичних заняттях таких видів робіт: написання творів, виконання завдань на визначення нових проблем у типовій ситуації, колективне обговорення творчих робіт, навчання прийомів взаємооцінювання та

самооцінювання. Варто наголосити на ефективності та результативності навчально-творчих задач (задач на прогнозування, задач-парадоксів, задач-проблем), задач на розвиток уяви та фантазії (просторових задач); задач на винахідливість (пошук нових рішень) (Онищенко, 2012).

Зазначимо, що важливе значення для збагачення досвіду творчої діяльності майбутніх учителів початкової школи відіграє вивчення навчальних дисциплін у закладах вищої освіти. Зокрема, під час вивчення дисциплін: «Вступ до спеціальності», «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка», «Педагогічні технології у початковій школі» варто пропонувати студентам такі творчі завдання: створення і розв'язання педагогічних ситуацій; інсценізація творів; представлення передового педагогічного досвіду; проведення нестандартних уроків; завдання на інтонаційну виразність мови, на розвиток професійного сприймання – «Оповідач по колу», на розвиток артистичних умінь тощо.

Важливе значення має також залучення студентів до конкурсів, завдяки яким вони можуть не лише продемонструвати свої творчі здібності, але й виявити рівень професійних знань. Конкурсні завдання можуть передбачати: моделювання уроку «Мікровикладання», виховних заходів; конкурс «Аукціон педагогічних ідей», рольову гру «Розв'язання педагогічної ситуації» (Дубяга, Шевченко, Фефілова, 2014).

Під час вивчення курсу «Дитяча література» О. Коломієць пропонує використовувати такі завдання творчого характеру: складання скоромовок, лічилок, загадок за мотивами змісту ілюстрацій, картин; складання авторських казок за поданим початком, набором малюнків; написання творів-мініатюр на основі дитячого фольклору. На заняттях із каліграфії корисними, на нашу думку, будуть нестандартні завдання типу: створення композиції для штрихування та побудова, відповідно до сюжету зв'язного висловлювання; створення малюнка з геометричних фігур, придумування до нього назви, складання історії про використані об'єкти на малюнку.

У ході вивчення курсу «Методика виховання» варто використовувати такі творчі прийоми: розробка уроків милування природою; створення колажів, тематичних газет; написання творів на теми: «Моє педагогічне кредо», «Чому я обрала професію вчителя»; створення малюнків «Я – виховник», «Я – вчитель», «Я – творчий» тощо.

Навчальна дисципліна «Методика формування компетентностей у природничій освітній галузі» передбачає розробку творчих проєктів екологічної тематики, створення фотоальбомів, виготовлення підбірок із віршами, загадками, казками, шарадами, ребусами, кросвордами природничої тематики із

власним ілюструванням (Коломієць, 2012).

На розвиток творчого потенціалу студентів спрямований курс «Педагогіка творчості». Мета курсу полягає у визначенні та розвитку творчих здібностей (дослідницьких, творчо-комунікативних). Студенти опановують систему знань про творчість як педагогічну категорію; педагогічні умови формування творчої особистості; шляхи формування творчої особистості; перспективи використання педагогічних ідей народних учителів. Також у процесі вивчення курсу «Педагогіка творчості» у студентів відбувається формування вмінь: аналізувати педагогічні концепції формування творчої особистості; визначати шляхи формування творчої особистості; аналізувати прогресивні ідеї видатних учителів і використовувати їх у власній діяльності; розробляти заходи задля формування творчої особистості (Бедная, 2006).

О. Демченко, Ю. Лимар, І. Турчина у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи пропонують використовувати філософський діалог для вирішення питань суперечливого характеру, що сприятиме формуванню у студентів навичок демократичного спілкування, вихованню професійних якостей, розвитку критичного мислення. Завдяки участі студентів у філософському діалозі, вони також навчаться аналізувати педагогічні ситуації та шукати шляхи їх розв'язання, творчо використовувати психолого-педагогічні знання, оперативно орієнтуватися в педагогічних ситуаціях. Під час виконання таких вправ варто організовувати різні види роботи студентів: фронтально, в мікрогрупах, індивідуально, що допоможе учасникам діалогу комунікувати між собою, активно обмінюватися думками, актуалізуючи свій практичний досвід (Демченко, Лимар, Турчина, 2019).

Т. Терехуха, І. Остапівська радять використовувати активні форми і методи навчання в професійній підготовці, пріоритетного значення серед яких надають педагогічним тренінгам, діловим професійно зорієнтованим іграм та методу проєктів. Педагогічні тренінги варто організовувати для вдосконалення вмінь і навичок творчого застосування інноваційних технологій у роботі з молодшими школярами. Ділові ігри професійного спрямування мають бути орієнтовані на опрацювання фрагментів уроків з використанням елементів творчих технологій. Метод проєктів відіграє важливу роль у розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи, адже розвиває розумову активність, творчість; сприяє формуванню технологічних, дослідницьких, інформаційних компетентностей та навичок групової роботи (Терехуха, Остапівська).

Результати творчої діяльності, на переконання О. Демченко, під час

вивчення педагогічних дисциплін варто узагальнювати у формі «Портфоліо творчого студента», яке складається із таких розділів:

1. Візитка «Сьогодні творчий студент, завтра – творчий педагог».
2. Творчі роботи, виконані під час практичних занять, самостійної роботи, педагогічної практики.
3. Набір діагностичних методик для визначення творчого потенціалу молодших школярів, рівня сформованості у них творчих умінь.
4. Приклади педагогічних ситуацій із зразками їх творчого вирішення.
5. Вправи і тренінги для розвитку імпровізації, креативності.
6. Програми творчого професійного зросту.
7. Сторінка рефлексії (Демченко, 2018).

С. Дубяга, Ю. Шевченко, Т. Фефілова визначають умови, яких необхідно дотримуватися учасникам освітнього процесу під час проведення та виконання різноманітних вправ та рольових ситуацій: доброзичлива атмосфера, що сприяє розкутості, виникненню бажання проявити себе; необхідність експромту студентів у кожній ситуації; правдоподібність ситуацій, які використовують у завданнях; повна свобода дій учасників, обмеження контролю; залучення всіх студентів до активної, продуктивної діяльності, перетворення їх на суб'єктів освітнього процесу (Дубяга, Шевченко, Фефілова, 2014).

Позааудиторний компонент містить творчі проекти, уроки творчості, вивчення та узагальнення педагогічного досвіду, участь у олімпіадах, написання бакалаврських, магістерських робіт, різні види педагогічної практики. Завдяки позааудиторним заходам методичного спрямування, у студентів розвивається педагогічне мислення, світогляд, уява.

Погоджуємося із К. Степанюк у тому, що саме педагогічна практика посідає вагоме місце серед усіх форм загальнопедагогічної підготовки, завдяки якій студенти потрапляють у реальні умови професійної діяльності, вчаться творчо застосовувати отримані знання. Під час проходження практики студенти не лише мають можливість спостерігати за роботою вчителів, використанням інновацій в освітній діяльності, елементами новаторства, але й самостійно проводити уроки. Так діяльність, на думку дослідниці, сприяє розвитку творчості майбутнього вчителя, адже кожен урок передбачає використання оригінальних методів та прийомів роботи з дітьми. К. Степанюк наголошує на необхідності педагогічної практики для перевірки вияву творчості та творчих умінь майбутніх учителів початкової школи, тому що в процесі практичної підготовки студенти вчаться застосовувати знання, вміння, навички в творчій педагогічній діяльності; обрати ефективні методи навчання, які сприятимуть вияву творчого потенціалу

молодших школярів та розвитку їх творчих здібностей; оцінювати власний рівень професійності та проєктувати подальше професійне самовдосконалення. Важливим у цьому процесі є підвищення творчого та дослідницького характеру практики. Задля цього студенти можуть готувати уроки з різних предметів початкової школи із включенням завдань творчого характеру (Степанюк, 2012).

Погоджуємося з А. Веремчук у тому, що готовність майбутнього вчителя до формування творчих умінь і до творчої професійної діяльності є інтегрованою характеристикою, що є передумовою до самовдосконалення та активної творчої діяльності, створення авторської системи діяльності. Науковець визначає критерії, які свідчать про готовність до професійної творчої діяльності, до яких відносить:

- ставлення до творчої діяльності (особисті мотиви та цілі займатися творчістю);
- практична готовність до творчої діяльності (знання особливостей здійснення творчої діяльності, практичні вміння її організувати та реалізувати);
- прагнення до самовдосконалення (наявність власної системи творчої діяльності, оволодіння досвідом самовдосконалення) (Веремчук, 2013).

Варто зауважити, що сформована готовність майбутніх учителів початкової школи до формування творчих умінь є базисною основою ефективної діяльності вчителя. Зокрема, психологічна готовність передбачає такі компоненти:

- мотиваційний – інтерес до діяльності, внутрішня потреба успішного виконання творчої педагогічної діяльності;
- пізнавальний – розуміння майбутнім учителем мети та завдань педагогічної діяльності, визначення ефективних засобів для досягнення мети;
- емоційний – натхнення, відповідальність, оптимізм, позитивне налаштування на результат;
- вольовий – зосередження на завданні, управління собою, мобілізація сил, ініціативність, активність, наполегливість, спрямованість до самовдосконалення (Матвієнко, 2012).

Зупинимося детальніше на важливості мотиваційних установок в майбутнього вчителя до формування творчих умінь, сформованості у нього системи знань з означеного виду діяльності та їх застосування у практичній діяльності, адже саме мотивація є важливим компонентом професійної діяльності вчителя початкової школи, яка передбачає сукупність потреб, інтересів, бажань, мотивів, цілей та прагнень виконувати творчу педагогічну діяльність. Мотивація студента закладу вищої освіти визначається бажанням

навчатися з метою професійного зростання. Зауважимо, що від сильної або слабкої мотивації студента залежить ступінь його пізнавальної активності. Мотивація визначає ступінь усвідомлення майбутнім вчителем початкових класів важливості професійної підготовки до формування творчих умінь в молодших школярів. Формування мотиваційного компонента готовності акцентує увагу на розвитку творчих умінь, внутрішнього прагнення до підвищення власного рівня знань, умінь, навичок; вихованні дієвих та усвідомлених мотивів.

Не менш важливим критерієм готовності студента до формування творчих умінь є засвоєння сукупності знань, що стосується творчої термінології; сутності, змісту, основних понять «творчості» та «творчої діяльності»; розуміння змісту та методик навчання дисциплін, які викладаються в початковій школі таких, як «Мистецтво», «Я досліджую світ» тощо. Окрім цього, слід наголосити на важливості готовності студентів до практичного застосування знань у професійній діяльності. Таким чином, практична готовність майбутнього вчителя початкової школи до формування творчих умінь передбачає можливість застосування знань щодо особливостей творчої діяльності для організації творчого навчального процесу, сприяючи всебічному та гармонійному розвитку учнів, формування у них творчих умінь; можливість визначити стан сформованості творчих умінь у молодших школярів на різних етапах навчання (Ящук, 2018). Переконані, що в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи викладачі мають активно використовувати новітні освітні технології, що активізують процес навчання, роблять його динамічним та творчим. До таких технологій ми відносимо інтерактивні, інформаційно-комунікаційні, проєктні тощо. Також варто зосереджувати увагу на диференціації навчальних завдань; принципах особистісно-орієнтованого навчання; реалізації компетентнісного, діяльнісного, аксіологічного та творчого підходів до професійної підготовки студентів.

Важливими технологіями формування готовності майбутніх учителів до самостійної творчої діяльності, на думку В. Ковальнової, є:

– технологія групової роботи – передбачає співробітництво, здорове творче змагання, під час якого студенти стають активними суб'єктами спільної навчальної діяльності;

– технологія проблемного навчання – втілення пізнавальних протиріч, що реалізуються в процесі створення проблемної ситуації. Проблемне навчання ґрунтується на закономірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, має ефект емоційного підкріплення, підвищуючи міцність засвоєння знань,

посилюючи досягнення навчальної мети та пізнавальну активність;

- технології творчого розвитку особистості – навчання у співробітництві, використання методу проєктів, індивідуального і диференційованого підходів. Творчі ситуації, дискусії, критичний аналіз стимулюють пошукову діяльність, розвиваючи творчі можливості;

- технологія формування педагогічної творчості – створення психолого-педагогічної системи, що забезпечує умови для розвитку творчості студентів, формування стійкої сфери творчо-професійної діяльності, перетворення нестійких проявів творчих можливостей у стійку мотиваційну сферу особистості;

- проєктна технологія – передбачає розв'язання проблеми, завдяки використанню знань, умінь з різних галузей науки й творчості (Ковальова, 2010).

На нашу думку, перед закладами вищої освіти постає завдання створити освітньо-професійне середовище, в умовах якого студенти зможуть оволодіти необхідною для професійного становлення сукупністю знань, практичних умінь і навичок, що слугуватиме основою для формування та розвитку творчого потенціалу вчителя.

На переконання О. Криволап, педагогічне середовище є спеціально-організованою системою міжособистісних відносин і відношень до світу згідно з педагогічною метою та цілями. З огляду на це, у закладі вищої освіти має бути створене комфортне та сприятливе середовище для актуалізації потенціалу всіх учасників освітнього процесу. Творча взаємодія викладача і студента, на думку О. Криволап, і є основою освітнього професійно-творчого середовища, що містить: вміння викладача запропонувати нестандартну, інноваційну форму навчання, яка стимулюватиме студентів до розкриття їхньої творчості та самобутності; вихід із вимушеного спілкування; піднесення особистості. Тобто освітнє професійно-творче середовище має стимулювати саморозвиток кожного студента, бути націленим на формування творчої професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, забезпечувати набуття фахових знань, умінь та навичок (Криволап, 2015).

Поділяємо погляди А. Веремчук, яка особливу роль у процесі професійної підготовки і професійного зростання відводить самоосвіті, вважаючи її навіть важливішою, ніж здобуття освіти. Головними принципами самостійної роботи майбутнього вчителя на всіх етапах удосконалення професійної майстерності дослідниця визначає:

- взаємозв'язок освіти із творчими пошуками;
- поєднання теоретичної та практичної підготовки;

- цілісне вивчення теоретичного матеріалу з психології, педагогіки, теорії виховання, дидактики;
- активну участь у різноманітних формах підвищення кваліфікації (Веремчук, 2013).

За умови врахування зазначених вище аспектів, у вчителя може сформуватися власний творчий стиль діяльності, що характеризуватиметься такими особливостями: можливістю визначити потреби та уподобання іншої особи, мотивуючи до розвитку та вдосконалення; виявом недосконалих думок дитини, прагненням до творчості; провокацією сумнівів задля руйнування шаблонних підходів; спрямуванням зусиль на єдність ідей учнів з почуттями (Мищишин, 2007).

О. Демченко наголошує на необхідності розвитку ще й таких особистісних характеристик, як творче педагогічне мислення (критичність, евристичність, оригінальність, гнучкість), психічні процеси (перцепція, інтуїція, фантазія, імпровізаційність), вольові якості (здатність до подолання інерції, прагнення до пізнання нового), спеціальні професійно-педагогічні якості (комунікативна культура, фасилітативність, висока мотивованість), які необхідні творчому вчителю задля прояву його індивідуального стилю діяльності (Демченко, 2018).

Критеріями творчої педагогічної діяльності вчителя є:

- розробка нових підходів до навчання, виховання і розвитку молодших школярів;
- оригінальне конструювання освітнього процесу;
- удосконалення змісту, методів, засобів освітнього процесу для розвитку та формування творчих умінь, талантів, обдарованості;
- реалізація принципів педагогіки співробітництва;
- володіння формами і методами керівництва творчою навчальною діяльністю;
- використання у конкретній педагогічній ситуації науково-доказового вибору дій;
- бачення нової проблеми у знайомій ситуації, знаходження нових шляхів її розв'язання;
- комплексне використання у професійній діяльності сукупності знань та практичних умінь і навичок (Ковальова, 2010).

Слід зазначити, що освітній процес має спрямовуватися на практичну підготовку майбутніх учителів початкової школи. Лекційний та практичний матеріал має бути зорієнтованим не лише на професійну підготовку, але й на розвиток творчої особистості педагога. Самостійна робота повинна мати не

реферативний, а науково-дослідний характер. У закладах вищої освіти необхідно створювати умови для формування творчого стилю педагогічної діяльності. Формуванню такого стилю майбутніх учителів сприяє створення позитивної мотивації, використання міжпредметних зв'язків у процесі навчання майбутніх учителів початкової школи, застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для розв'язання професійних завдань. До технологій, які сприяють ефективному розвитку творчості та формуванню творчого стилю діяльності, слід віднести технології модульного, особистісно-орієнтованого та розвивального навчання (Хома).

Для нашого дослідження цінними є умови психолого-професійного зростання, сформульовані О. Матвієнко, на які має спрямовуватися підготовка майбутніх учителів початкової школи до творчої освітньої діяльності:

- формування професійних умінь і навичок, необхідних для забезпечення творчої навчально-виховної діяльності;
- систематизація професійних знань про сутність та зміст творчої діяльності та організацію творчого процесу;
- формування та посилення цільових, змістовних, операційних та інших професійних установок;
- розвиток професійних здібностей;
- стимулювання інноваційної діяльності, творчості, мотивації самовдосконалення (Матвієнко, 2012).

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування творчих умінь у молодших школярів має бути спрямована не лише на передачу професійних знань, формування вмінь та навичок, а на розвиток творчих здібностей та творчого потенціалу студентів, адже лише творчий учитель, який прагне самовдосконалюватися, розвивати свою креативність, знаходити оригінальні шляхи розв'язання проблем здатен пробудити в дітей інтерес до пізнання та творчої діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Подальші наукові розвідки стосуватимуться розробки комплексу педагогічних умов методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи до творчої педагогічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бедная, В. Б. (2006). *Навчальна програма дисципліни «Педагогіка творчості» (для спеціалістів, магістрів)*. Київ: МАУП.
2. Веремчук, А. П. (2013). Підготовка майбутнього учителя початкової школи до

професійної творчості. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»*, 21, 108–112.

3. Вишнякова, С. М. (1999). *Профессиональное образование. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика: словарь*. Москва: НМЦ СПО.

4. Демченко, Е. П., Кепуле, И. О. (2018). Формирование креативной компетентности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми. *Молодий вчений*, 5.2 (57.2), 28–34.

5. Демченко, О. П. (2018). Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної конференції (14-15 листопада 2018 р., м. Краматорськ)*, 81–84.

6. Демченко, О. П., Лимар, Ю. М., Турчина, І. С. (2019). Використання філософських вправ у контексті підготовки творчих педагогів обдарованих дітей. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 27, 310–317.

7. *Державний стандарт початкової освіти, 2018* (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (2022, квітень, 01).

8. Дубяга, С. М., Шевченко, Ю. М., Фефілова, Т. В. (2014). Розвиток творчих здібностей майбутнього вчителя початкової школи у процесі навчання у ВНЗ. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (35), 309–317.

9. Ковальова, В. І. (2010). *Творча майстерня. Становлення та розвиток творчої особистості молодшого школяра*. Харків: Вид. група «Основа».

10. Коломієць, О. В. (2012). Підготовка майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень*, 3, 233–236.

11. Криволап, О. Ю. (2015). Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до розвитку творчого потенціалу школярів в умовах освітнього середовища професійної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 40 (93), 184–190.

12. Матвієнко, О. В. (2012). Готовність майбутнього вчителя початкової школи до творчої навчально-виховної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 6 (Ч. 1), 238–244.

13. Мишишин, І. Я. (2007). Професійна підготовка як початковий етап професійно-творчого становлення вчителя. *Науковий часопис нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Серія «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»*, 7 (17), 145–148.

14. Олійник, О. В. (2016). Структура і критерії готовності майбутніх учителів початкової школи до формування конструктивних умінь молодших школярів. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, Т. 3, 74, 81–84.

15. Онищенко, І. В. (2012). Шляхи формування творчого потенціалу майбутнього вчителя початкових класів у процесі фахової підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (25), 397–404.

16. Павлик, О. Б. (2004). *Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення*. (Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук). Хмельницький.

17. Підлипняк, І. Ю. (2013). Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, 44, 28–34.

18. Сисоєва, С. О. (2006). *Основи педагогічної творчості: підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів*. Київ: Міленіум.

19. Степанюк, К. І. (2012). Дослідницькі уміння в контексті загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської*

школи, 43, 62–67.

20. Тербуха, Т. Р., Остапйовська, І. І. Розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки. <<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/17817/1/TvPUPSh.pdf>> (2022, квітень, 3).

21. Хома, О. М. Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи в умовах університету. URL: http://prima.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/pedos3t/tom1/30_khoma.pdf (2022, квітень, 3).

22. Яланська, С. П. (2010). *Психологічні засади розвитку творчості майбутніх учителів біологічних дисциплін: теорія і практика*: монографія. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка.

23. Ящук, О. М. (2018). Сутність і критерії підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь молодших школярів. *Педагогічний альманах*, 37, 222–227.

FEATURES OF TRAINING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR THE FORMATION OF CREATIVE SKILLS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Yuliya Bondar

PhD student of Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University
Ternopil, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-4184-5424

yuliya.bondar.94@gmail.com

Abstract. The article analyzes the content of the concept of «professional training» and highlights the features of training future primary school teachers to form creative skills of primary school students. It is noted that the creative development of students depends on professionalism, competence, level of self-education and manifestations of creative activity of teachers. The aim of the article is to reveal the methodological aspects of preparing future primary school teachers for the formation of creative skills in primary school students. In particular, the scientific work describes the components of the content of teacher training for pedagogical creativity: empirical, practical, theoretical; research and reproductive; classroom and extracurricular. The necessity of designing lectures on modern achievements of psychological and pedagogical science is emphasized. It is established that the problem lecture, interdisciplinary lecture, lecture-dialogue, lecture-research, integrated lecture contribute to the development of creative personality of the teacher. The focus is on seminars and practical classes, which should encourage students to creatively comprehend theoretical material and research activities. Tasks of non-standard character, creative receptions which should be used during studying of various disciplines at university are offered. Extracurricular activities of methodological orientation are defined as an important means of developing students' pedagogical thinking, worldview, imagination. The importance of motivational attitudes of the future teacher to the formation of creative skills is emphasized, because motivation is an important component of the professional activity of a primary school teacher. The technologies of formation of readiness of future teachers for independent creative activity are defined: technology of group work, problem-based learning, project technology. The criteria which testify to creative pedagogical activity of the teacher are offered: original designing of educational process; implementation of the principles of pedagogy of cooperation; improving the content, methods, means of the educational process, etc. The results of the study show that only a creative teacher who seeks self-improvement, development, is able to cultivate a creative personality.

Key words: professional training; future teacher; primary school; creative skills.

REFERENCES

1. Biednaia, V. B. (2006). *Navchalna prohrama dystsypliny «Pedahohika tvorhosti» (dlia spetsialistiv, mahistriv) [Curriculum of the discipline «Pedagogy of Creativity» (for specialists, masters)]*. Kyiv: MAUP. [in Ukrainian].
2. Veremchuk, A. P. (2013). Pidhotovka maibutnoho uchytelia pochatkovoї shkoly do profesiinoї tvorhosti [Preparing future primary school teachers for professional creativity]. *Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriiia «Tvorcha osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky»*, 21, 108–112. [in Ukrainian].
3. Vishnjakova, S. M. (1999). *Professional'noe obrazovanie. Kljuchevye ponjatija, terminy, aktual'naja leksika [Professional education. Key concepts, terms, actual vocabulary]*. Moskva: NMC SPO. [in Russian].
4. Demchenko, E. P., Kepule, I. O. (2018). Formirovanie kreativnoj kompetentnosti budushhiih pedagogov v kontekste podgotovki k rabote s odarennymi det'mi [Formation of creative competence of future teachers in the context of preparation for work with gifted children]. *Molodij vchenij*, 5.2 (57.2), 28–34. [in Russian].
5. Demchenko, O. P. (2018). Rozvytok tvorchykh zdibnostei maibutnikh vykhovateliv obdarovanykh ditei [Development of creative abilities of future educators of gifted children]. *Suchasna osvita – dostupnist, yakist, vyznannia: zbirnyk naukovykh prats mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii (14-15 lystopada 2018 r., m. Kramatorsk)*, 81–84. [in Ukrainian].
6. Demchenko, O. P., Lymar, Yu. M., & Turchyna, I. S. (2019). Vykorystannia filosofskykh vprav u konteksti pidhotovky tvorchykh pedahohiv obdarovanykh ditei [The use of philosophical exercises in the context of training creative teachers of gifted children]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*, 27, 310–317. [in Ukrainian].
7. *Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education], 2018* (Verkhovna Rada Ukrainy). *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (2022, kviten, 01). [in Ukrainian].
8. Dubiaha, S. M., Shevchenko, Yu. M., & Fefilova, T. V. (2014). Rozvytok tvorchykh zdibnostei maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly u protsesi navchannia u VNZ [Development of creative abilities of the future primary school teacher in the process of studying at the university]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 1 (35), 309–317. [in Ukrainian].
9. Kovalova, V. I. (2010). *Tvorcha maisternia. Stanovlennia ta rozvytok tvorchoi osobystosti molodshoho shkoliara [Creative workshop. Formation and development of creative personality of junior schoolchildren.]*. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osнова». [in Ukrainian].
10. Kolomiets, O. V. (2012). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do rozvytku tvorchykh zdibnostei molodshykh shkoliariv [Preparation of future primary school teachers for the development of creative abilities of primary school students]. *Aktualni problemy suchasnoi nauky ta naukovykh doslidzhen*, 3, 233–236. [in Ukrainian].
11. Kryvolap, O. Yu. (2015). Formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do rozvytku tvorchoho potentsialu shkoliariv v umovakh osvitnoho seredovyscha profesiinoї pidhotovky [Forming the readiness of future primary school teachers to develop the creative potential of students in an educational environment of professional training]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vishchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 40 (93), 184–190. [in Ukrainian].
12. Matviienko, O. V. (2012). Hotovnist maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly do tvorchoї navchalno-vykhovnoї diialnosti [Readiness of the future primary school teacher for creative educational activities]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*, 6 (Ch. 1), 238–244. [in Ukrainian].
13. Myshchyshyn, I. Ya. (2007). Profesiina pidhotovka yak pochatkovyi etap profesiino-tvorchoho stanovlennia vchytelia [Professional training as the initial stage of professional and creative development of a teacher]. *Naukovyi chasopys nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. Seriiia «Tvorcha osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky»*, 7 (17), 145–148. [in Ukrainian].

14. Oliinyk, O. V. (2016). Struktura i kryterii hotovnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do formuvannia konstruktyvnykh umin molodshykh shkoliariv [Structure and criteria of readiness of future primary school teachers to form constructive skills of junior schoolchildren]. *Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohichni nauky», T. 3, 74, 81–84.* [in Ukrainian].
15. Onyshchenko, I. V. (2012). Shliakhy formuvannia tvorchoho potentsialu maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv u protsesi fakhovoi pidhotovky [Ways of forming the creative potential of the future primary school teacher in the process of professional training]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii, 7 (25), 397–404.* [in Ukrainian].
16. Pavlyk, O. B. (2004). *Profesiino-pedahohichna pidhotovka maibutnikh perekladachiv do vykorystannia ofitsiino-dilovoho movlennia [Professional and pedagogical training of future translators for the use of official business speech].* (Avtoref. dys. na zdobuttia naukovoho stupenia kand. ped. nauk). Khmelnytskyi. [in Ukrainian].
17. Pidlypniak, I. Yu. (2013). Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi osvity [Training of future specialists in preschool education]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly, 44, 28–34.* [in Ukrainian].
18. Sysoieva, S. O. (2006). *Osnovy pedahohichnoi tvorchosti [Fundamentals of pedagogical creativity].* Kyiv: Milenium. [in Ukrainian].
19. Stepaniuk, K. I. (2012). Doslidnytski uminnia v konteksti zahalnopedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly [Research skills in the context of general pedagogical training of future primary school teachers]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly, 43, 62–67.* [in Ukrainian].
20. Terebukha, T. R. & Ostapiovska, I. I. Rozvytok tvorchoho potentsialu maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly u protsesi fakhovoi pidhotovky [Development of creative potential of future primary school teachers in the process of professional training]. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/17817/1/TvPUPSh.pdf> (2022, kviten, 3). [in Ukrainian].
21. Khoma, O. M. Metodychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly v umovakh universytetu [Methodical training of future primary school teachers in the university]. URL: http://prima.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/pedos3t/tom1/30_khoma.pdf (2022, kviten, 3). [in Ukrainian].
22. Yalanska, S. P. (2010). *Psykhologichni zasady rozvytku tvorchosti maibutnikh uchyteliv biolohichnykh dystsyplin: teoriia i praktyka [Psychological bases of development of creativity of future teachers of biological disciplines: theory and practice]: monohrafiia.* Poltava: PNPu im. V. H. Korolenka. [in Ukrainian].
23. Yashchuk, O. M. (2018). Sutnist i kryterii pidhotovky maibutnikh uchyteliv do formuvannia lohichnykh umin molodshykh shkoliariv [The essence and criteria for preparing future teachers for the formation of logical skills of primary school students]. *Pedahohichniy almanakh, 37, 222–227.* [in Ukrainian].

Матеріали надійшли до редакції 18.04.2022 р.